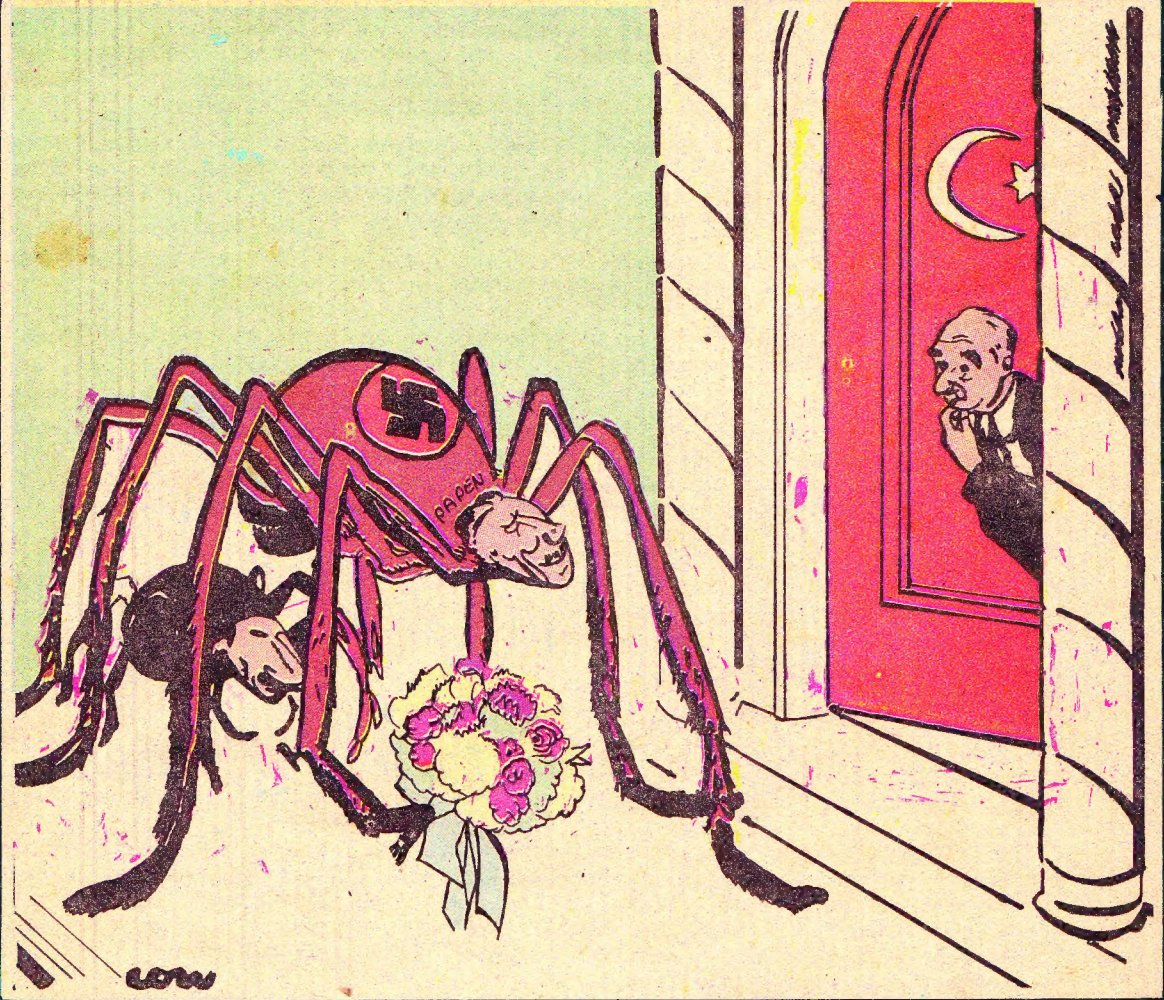

Yakın Tarihimiz

Milliye'in
Tarih ve
Kültür eki

HİTLER 1941-42'DE TÜRKİYE
İÇİN İSGAL PLANI
HAZIRLAMIŞTI
SAYFA 3

PORTRELER

CUMHURİYET döneminin ilk 30 yılına damgasını vuran siyaset ve devlet adamları sıralamasında, adı ön sıralardadır.

1887'de Ödemiş'te doğdu. Mülkiye'yi bitirdi ve hayata lise öğretmeni olarak atıldı. Birinci Dünya Savaşı sırasında İsviçre'dedir ve Siyasal Bilimler okumaktadır.

Kurtuluş Savaşı'nda, önce Ege'de Millî Kuvvetleri'nde yer aldı, yararlıkları görüldü. İkinci T.B.M.M.'de İzmir milletvekiliydi. İlk hükümet üyeliği ise Fethi Okyar hükümetindeki Millî Eğitim Bakanlığıdır (1924-25).

Onu sonra, Türk-Yunan "Mübadele Komisyonu"nda, 4. ve 5. İnönü hükümetlerinde Maliye Bakanı (1927-30) olarak görüyoruz. Bu görevi sırasında, hâlâ geçerli olan "Kambiyo Rejimi"ni oluşturmuş ve "Türk Parasının Değerini Koruma Kanunu"nu hazırlamıştır. Ayrıca, Merkez Bankası da, 1930 yılında, onun Maliye Bakanlığı sırasında kurulmuştur.

1930-33 arasında ABD'de incelemeler yapar, "Osmanlı Borçları" konusundaki Paris görüşmelerinde Türkiye'yi temsil eder. Sonra 6. ve 7. İnönü hükümetleri ile Bayar hükümetinde 1933-38 arasında Adalet Bakanlıdır. İcra-İflâs Kanunu, o dönemde çıkmış, İmralı Cezaevi bu sırada kurulmuştur.

Bayar'ın 2. hükümetinden başlayarak diplomasiye geçer ve Refik Saydam hükümetinde de, Dışişleri Bakanı olarak yer alır. 1939-42 arasındaki bu görev ertesinde, 1942'den 1946'ya kadar süren başbakanlığı gelir.

Tek partiden çok partiye geçiş ve savaş sonrası dünyası, onu son olarak 1948'deki T.B.M.M. Başkanlığı görevinde görür. 1953 yılında İstanbul'da ölmüştür.

Türk devleti adına dış temaslar yaptığı zaman, gerek yabancı devlet adamları ile, gerekse diplomatlarla konuşmalarında, değişik bir üslup kullanırdı... Ege'nin zeybek oyununa, büyük elçileri de zorlayarak kattığı olurdu. Bir satranç ustasıydı ve bu hünerini, 2.Dünya Savaşı boyunca, büyük devletlerin büyükelçilerine karşı, bir diplomasi aracı olarak kullanırdı... Satranç masası başında, çeşitli nükteler ile dış politikamızı anlatan cümlelerini oyunun gelişmesi içine yerleştirirdi.

Döneminin en çok eleştirilen konusu "Varlık Vergisi" olmuştur.

Ankara kulisleri ise, onun tam teşhisi konulamayan, fakat Alman doktorları tarafından "sıtma" şeklinde teşhis edilen hastalığı ile uğraşırdı.

Başbakanlığı bırakması üzerinde, bu hastalığı da etken olmuştu.

VARLIK VERGİSİ

İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ortam sonucu ortaya çıkan kıtlıklar ve hızlı fiyat artışları, özellikle ticaret kesiminde, karaborsa ve spekülasyona dayalı büyük kazançlar yarattı. Bu kazançların vergilendirilmesi hem devlete gelir sağlayacak, hem de doğan sosyal adaletsizlik önlenecekti.

Varlık Vergisi bu amaçla 1942 yılında uygulandı ve devlet gelirlerinin yüzde 35'i, böylece sağlandı. Ancak verginin miktarını illerde ve ilçelerde saptayan "tarh komisyonları", eşitsiz kararlar alıyordu. Bu komisyon kararlarına itiraz hakkı yoktu. Komisyonlar, azami 15 gün içinde bir mükellef hakkında karar aldığı için, acele ve haksız kararlar çıkıyordu.

Doğan iç ve dış tepkiler sonunda "Varlık Vergisi" 1943 yılında kaldırıldı.

MERKEZ BANKASI

Türkiye'de bir merkez bankası kurulması için, 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde "Millî Emisyon Bankası" önerisi benimsenmişti. Ancak böyle bir bankanın zorunluluğu, "1929 Ekonomik Krizi" ertesinde iyici ortaya çıktı. 1930'da 1715 sayılı kanun, emisyon yetkisine sahip Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nı oluşturdu. İlk genel müdürü Selahattin Çam olan T.C. Merkez Bankası, başlangıçta, sadece para basabiliyor, kredi iskonto haddi ile altın ve döviz fiyatını saptıyordu. 1970'te yapılan değişiklik ile, 1211 sayılı kanun, Merkez Bankası'na para ve kredi politikasının tüm araçlarını yönetmek yetkisini ve kredi faizlerini saptamak hakkını da verdi. 1980 yılı 1 temmuzundan beri "serbest faiz" sistemi uygulanmasına rağmen, Merkez Bankası para-kredi sisteminin kontrolünü elinde tutmaktadır.

Hitler, Atatürk'e hayran, İnönü'ye ise kuşkuluydu...

GAZI Almanya'sının lideri Hitler, 22 ağustos 1939 günü yani İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından 9 gün önce, Obersattzburg'daki karargahında generallerine bir durum değerlendirmesi yapmış ve şöyle demiştir:

“— Türkiye'yi Mustafa Kemal'in ölümünden sonra dar kafalı ve basiretsiz insanlar yönetiyor!”

Bu Hitlerin gerçek düşüncesi idi. Atatürk'e ne kadar saygı duyuyorsa İnönü'ye karşı da o denli kuşkuluydu.

Hitler, 1930'da Başbakan, 1933'de de Devlet Başkanı olduktan bu yana Atatürk'ten hep övgüyle bahsetmiştir. 1934'de kendisini ziyarete gelen Türk Parlamento heyetine:

“— Türk bağımsızlık savaşı beni her zaman aydınlatan bir örnektir” diyen Hitler, aynı günlerde “Milliyet” başyazarı Siirt milletvekili Mahmut Soydan'a da şu demeci vermişti:

Hitler'in Mahmut Soydan'a verdiği demecin yayınlandığı Milliyet gazetesi.

“— Almanya ve Türkiye aynı dönemde ve aynı koşullarla çökmüşlerdi. Türkiye ulusal bir atılımla kurtuldu. Bu sonuç Almanya'nın kurtulması için başlattığımız ulusal girişimin başarılı sonuç vereceği konusunda bizde de güçlü bir ümit yaratmıştır.”

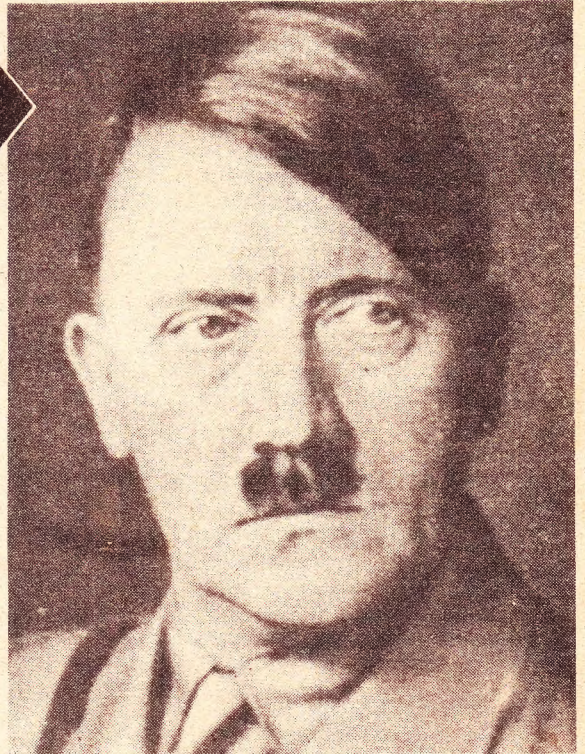

Gerçek şudur ki, Türkiye'de doğan ve parlayan yıldız bize izleyeceğimiz yolu göstermiştir.

Atatürk öyle bir kişiliğe sahiptir ki, daima çağımızın en büyük kişilerinin önünde olacaktır. Bu tarihin ona verdiği hakhtır.”

HİTLER TÜRKİYE'Yİ İŞGALE HAZIRLANMIŞTI

1940 sonunda Alman ordusu İstanbula girecek, işgal komutanlığı Perapalas Otelinde kurulacaktı...

Adolf Hitler

İLK KEZ AÇIKLANIYOR

Almanlar'ın, Türkiye'yi işgal planı daha sonra bir Alman alayının arşivinde unutulmuş, Rusların eline geçmiş, onlar da «görün» diye bize vermişlerdi

Büyük Amiral Pader, Sovyetler Birliği'nden önce Türkiye'nin işgalini öngörmüş ve Hitler'e baskı yapmıştı Hitler ise Türkiye uzmanlarıyla yaptığı konuşmalardan sonra Türkiye yerine Rusya'ya saldırıyı yeğlemişti

Ahmet Yalım

HİTLER'in en güvendiği asker, Alman donanmasının komutanı büyük amiral Von Reader'di. 1 eylül 1939'dan, yani İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı günden bu yana büyük amirali yanından ayırmamış, savaş durumunu onunla birlikte izlemişti.

Alman orduları Polonya'yı ezmış, Fransa, Benelüks, Danimarka ve Norveç işgal edilmiş, sıra Balkanlar'a gelmişti.

İşte o günlerde büyük Amiral Von Reader, 16 ve 26 eylül 1940'da Hitler'le yaptığı iki konuşmada:

“— Barbarosa harekâtına (Rusya'nın işgali) girişmeden önce, Türkiye'yi işgal etmeliyiz” demişti.

Hitler bu öneriyi dikkatle dinlemiş, ancak bir karara varmamıştı. Büyük amirale göre eğer Türkiye işgal edilirse, Sovyetler'e hem Polonya'dan, hem de Kafkasya'dan saldırma olanağı doğacak ve Rusya'nın dize getirilmesi kolaylaşacaktı.

Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen ise, bu düşünceleri paylaşmıyordu. Ona göre, Alman orduları kısa zamanda Trakya ve Ege'de egemenlik

«Haliç'teki son İngiliz...»

Yukardaki karikatür, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman dergisi Kladderadatsch'da yayımlanmıştı. İngilizlerin Çanakkale'de uğradıkları bozgunu hatırlatan karikatürün altındaki yazı şöyleydi: “HALIÇ'TEKİ SON İNGİLİZ...” Hitler, Rusya üzerine yürümeden önce Türkiye'yi hedef almayı düşünmüş ve Alman orduları komutanlarıyla bu konuda ayrıntılı hazırlıklar yapmıştı. Türkiye'nin işgal planlarının tamamlanmasına karşın, Hitler son anda hedef değiştirmiş ve Türkiye'ye uzanmadan doğrudan Rusya'ya yürümüştü.

kurabilirlerdi ama Toroslar ve Doğu Anadolu'da Türk piyadesinin güçlü direnişiyi batağa saplanabilirdi. Von Papen, 1. Dünya Savaşı'nda asker olarak bulunduğu Türkler'i iyi tanıdığını da ileri sürüyordu. Almanya'nın Ankara'daki askeri ataşesi Albay Rohde de büyükelçinin görüşlerini destekliyordu.

İŞGAL PLANI HAZIRLANIYOR

1940-41 yıllarında Türkiye'ye saldırı konusu Alman Genelkurmayı için oldukça önemli bir uğraşıydı. 1939 kasi-

mına kadar Türk ordusunda eğitmen olarak görev yapan Gn. Ritter Von Mittelberger, 10 şubat 1941'de Alman Genelkurmay'ına Türkiye konulu bir konferans vermişti. Generale göre, Türk Trakya'sına saldırıya geçildiği zaman yıldıırım orduları süratle sahil yolundan İstanbul'u işgal etmeli ve Anadolu'ya geçmeliydi. Mittelberger daha sonra Alman birlikleri için güçlüklerin doğacağını ileri sürüyor ve, “Eğer Türkler büyük bir ruhsal çöküntüye uğramazlarsa, çok sert bir direnme ile karşılaşmamız doğaldır” diyordu.

Bu sırada Alman Genelkurmay'ının Harekât Dairesi Başkanı Albay Heusinger'e de, “Türkiye'yi işgal” planı hazırlaması görevi verilmişti. Albayın bir

hafta içinde hazırladığı plan incelemesi için Balkanlar'ı işgale görevli Alman Feldmareşali List'e gönderilmişti.

TÜRKLERE GEÇEN PLAN

1941 yılının 21 haziranında Alman orduları Sovyetler Birliği'ne saldırmıştı. Alman orduları süratle Rusya'nın iç bölgelerine doğru ilerliyorlardı. İşte, savaşın başlamasından dört hafta sonra SSCB'nin Ankara Büyükelçisi Trentiev, Türk Dışişleri Bakanlığı'na ziyaret ederek Şükrü Saraçoğlu'na, "Elimizde, Almanların, Türkiye'yi işgal planı var!.." diye iddia etmişti.

Dışişleri Bakanı da:

"— Gösterirseniz, seviniriz" demiş ve bu planın nasıl ele geçirildiğini sormuştu.

Olay ilginçti. Alman Genelkurmay'ı, Türkiye yerine Rusya'nın işgal edilmesini kararlaştırdığı zaman hazırlanan bu plan 51. Alman Kimya Alayı'nın arşivinde unutulmuştu. Alay önce Bulgaristan'ın işgalinde görev almış, daha sonra da tüm Alman birlikleriyle birlikte Doğu cephesine sevk edilmişti. Alayın arşivi ise, savaşta Sovyetler'in eline geçmişti. Sovyet yetkilileri de planı hemen Ankara'daki elçiliklerine göndererek Türkler'e bilgi vermesini istemişlerdi. Böylece Türkiye'yi işgal etme planı dolaylı yollardan Türkler'in eline geçiyordu.

Bugün Türk Genelkurmay'ının elinde bulunan Almanların Türkiye'yi işgal planı "ÇOK GİZLİ - Feld-Mareşal List'e özel" başlığını taşıyordu.

5 bölümden oluşan dosya bir hayli kalabalıktı. İstanbul ve İzmit Körfezi'nin 1/100 bin ölçeğinde yapılmış haritalarda en ufak ayrıntılara kadar dikkat edilmmişti. Uçak alanları, deniz inşaat tezgâhları, savaş gereçleri üreten fabrikaları, liman tesisleri, demir fabrikaları, tren antrepoları, tersaneler, askerî telsiz istasyonları ve kimyevî madde üreten laboratuvarlar özel işaretlerle belirlenmişti. Yine bölgedeki tüm köprüler işaret edilmiş ve bunların yapımında kullanılan malzeme de yanlarına yalınmıştı.

PERAPALAS'A YERLEŞMELİ

Dosyada harita ve krokiler dışında İstanbulla ilgili ayrıntılı bilgi de bulunuyordu. Örneğin planın 25'inci sayfasında Alman birliklerinin İstanbul'da nasıl dağılacağı ayrıntılı şekilde anlatılmıştı.

"— Kumanda heyeti, kurmay başkanları ve karargâh birlikleri ancak Beyoğlu'nda uygun şekilde yerleştirilebilir. Beyoğlu'nda 7 büyük otel bulunmaktadır. Bunların en iyileri de Perapalas ve Tokatlıyan otelleridir. Kumanda heyeti özellikle Perapalas Oteli'ne yer-

leşmelidir. Bölgede birçok küçük oteller daha vardır. Buralarda karargâh sabaayları kalabilir.

Beyoğlu'nda Fransız ve Alman okulları gibi sağlam ve büyük binalar da vardır. Buraya karargâh birlikleri yerleştirilebilir. Taksim alanı çevresinde de taşıtların korunmasına uygun büyük kışlalar bulunmaktadır."

Dosya daha sonra Boğazlar konusunda şu bilgileri de kapsıyordu:

"— Karadeniz'in kuzey kıyılarına çıkartma yapmak son derece güçtür. Bunun tek nedeni bölgenin fırtınalı ve sarp kayalardan oluşmasıdır. Buralara ancak küçük balıkçı kayıklarıyla çıkartma yapılabilir. Daha ötede Marmara kıyıları hafif meyilli olduğu için buraya çıkartma daha kolaylıkla gerçekleşir. Ancak buranın Çatalca müstahkem mevkiinin ateşi altında olduğu unutulmamalıdır."

Hitler bu planı erteleyecek ve Rusya'ya saldırmayı yeğleyecekti. Hitler'in Genelkurmay Başkanı Halder de güncesine şöyle yazacaktı:

"— Türkiye'ye saldırmaktan vazgeçmezsek Rusya'ya karşı olanaklarımızı kaybederiz. Hitler son görüşmemizde bana şöyle dedi:

"— Rusya'yı ezdikten sonra Türkiye'ye saldıracagız."

Böylece Hitler, Türkiye'yi, "silah gücü yerine siyasal alanda boyun eğdirmeye" çalışacaktı. Bu görevde Ankara'daki büyükelçileri Von Papan'e verilmişti.

Politika 11 gazetecinin ölümüne neden oldu

Asrın başında öldürülen ilk gazeteci Serbesti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi Bey'di. Öldürülen son gazeteci ise gazetemiz başyazarı Abdi İpekçi oldu Hüseyin Cahit Yalçın 31 mart isyancıları tarafından hedef olarak alınmıştı. Ancak caniler, kendisine çok benzeyen Lazkiye Milletvekili Aslan Bey'i öldürmüşlerdi

SERBESTİ gazetesi Başyazarı Hasan Fehmi Bey, üzerinde 9 mart 1325 (1909) tarihli Manastır damgası bulunan mektubu, "İkdam" gazetesinin sahibi Ahmet Cevdet Bey'e uzatarak yarı heyecanlı, yarı umursamaz bir tavırla konuştu: "İdamına hükmedilmiş lütfen okuyunuz."

"Meçhul bir dost" imzasını taşıyan mektupta şöyle deniyordu:

"Açık imzama koymaktaki mahzurları takdir buyuracağımıza inanıyorum. Hatta bu satırları kendi yazımla bile takdim etmiyorum. Şimdiki hükümeti tutan komita tarafından sizin ve sizden sonra öteki muhalif kalem erbabının öldürülmelerine kesinlikle karar verilmiştir. Bunu güvenilir bir şekilde öğrendim. Bu durumu ihbar etmekle, bir vicdan vazifesini, yerine getirdiğime inanıyorum. Dikkatli olunuz."

Ahmet Cevdet Bey, bu mektubu okuduktan sonra, Hasan Fehmi Bey'e durumu hemen Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'ya bildirmesini ve kendisinin de "ihtiyatlı" davranmasını, hatta şu sıralarda pek sokağa çıkmamasını önermişti. Hasan Fehmi Bey, bu uyarılara alırdı, hatta o günlerin en sert eleştirilerini yazmayı sürdürdü. Serbesti gazetesi ağır hücumlarla hükümeti sarıyordu, Hasan Fehmi Bey'in yazıları aydın çevrelerde geniş yankılar uyandırıyor.

1909 yılının baharında ülkenin durumu şöyleydi: Meşrutiyet ilân edileli sekiz ay olmuştu. Balkanlar kaynıyordu. Azınlıklar arasında ayrılma yolundaki girişimler artmıştı. Bulgaristan'da durum karışık. Hızla yıpranmakta olan İttihat ve Terakki hükümeti sert eleştirilere uğruyordu.

KÖPRÜ ÜSTÜNDE CİNAYET

6 nisan salı günü öğleden sonra Yeni Postane'nin arkasındaki Kâtiptyan Hanı'ndaki "Serbesti" gazetesine kendini ziyarete gelen dostu Kaymakam Şakir

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN

Bey ile beraber çıkan Hasan Fehmi Bey, Beyoğlu'nda bir dostlarına gitmişlerdi. Dönüşte yüksek kaldırımından inip Galata Köprüsü'nün sağ kaldırımından beraberce yürüyerek geçiyorlardı. Köprü'nün ortasında bulunan karakolu kırk metre kadar geçmişlerdi ki, "Mevlan" diye bir ses gürledi ve sesin hemen ardından bir tabanca patladı. İki arkadaş başlarını geri çevirirken üç silah sesi daha duyuldu. Havanın henüz kararmakta olduğu bu sırada Köprü üzeri genellikle kalabalık olurdu ama, katil ya da katiller silahlı saldırılarını tenha bir zaman rastlatmışlardı.

Daha sonra, bu cinayet Meclis-i Mebusan'da tartışmalara yol açtığı zaman İstanbul Mebusu Zöhrab Efendi, "Komitacılar, cinayet için köprüyü boşaltacak kadar nüfuz sahibidirler" diyecekti.

Hasan Fehmi Bey'in öldürülmesi, başkentte büyük tepki uyandırdı. Cenaze görülmemiş bir kalabalığın katıldığı bir törenle kaldırıldı. Darülfünunlu gençlerden gelen kalabalık bir grup Bab-ı Ali'nin önünde yaptıkları gösteride hükümetin, Meşrutiyet'in şanına yakışır şekilde tedbir almasını istedi.

Hukuk mektebinde okuyan gençlerden Burhanettin Efendi (Burhan Felek) binnek taşlarından birinin üzerine çıkarak: "Hükümet idaresine yön verdiği anlaşılmalı gizli ellerin, kirli parmakların artık kırılmasını ve memleketin anarşiden kurtarılmasını" bağırarak bağırarak dile getirdi. Sonunda, Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa, topluluğun karşısına çıkarak, "Katilin yakalanıp cezalandırılması için hükümetçe gerekli tedbirlerin alındığını, katilin ibret olsun diye Sultanahmet Meydanı'nda idam edileceğini" söyledi.

KIMDEN İNTİKAM?

Zaman zaman gazeteler, katilin tipinin belirlendiği, kimliğinin saptandığı ve yakalanmasının "an meselesi" olduğu yolunda haberler yayınlıyordu. Bu arada, hükümet şiddetle eleştiriliyor, mitingler birbirini izliyor, ortalığı "intikam" bağırsıkları kaplıyordu. Devrin tanınmış yazarlarından Süleyman Tevfik Bey bu konudaki anıları arasında şunları yazar:

"İntikam!.. İntikam seslerinin mahiyetini anlamıyorum. Kim kimden intikam alacak? Zaten bir avuç Türk kaldı!.."

Hükümet tedbir olarak protesto mitinglerini yasaklayınca, kamuoyundaki tepki daha da şiddetlendi. Bunu fırsat bilen Sultan II. Abdülhamit'in genç Meşrutiyet'i yıkmak için gerici alımları körüklediği görülmüyordu. Nitekim Hasan Fehmi Bey'in öldürülmesinden bir hafta sonra bilinen 31 mart olayı patladı. (13 Nisan 1325)

Böylece, Meclis'teki tartışmalar, Hasan Fehmi Bey'in katilinin Harbiye nezaretince terfi ettirildiği yolundaki söylentiler de unutuldu, cinayetin üzerine bir perde indi. Ancak, birer yıl arayla iki gazetecinin daha, 1910'da Ahmet Samim'in, 1911'de Zeki Bey'in öldürülmesinden sonra konu yeniden alevlendi. Üçü de Galatasaray'dan yetişme ve üçü de İttihat ve Terakki'ye karşı olan bu gazetecilerin aynı kaynaklarca, aynı so-

rumusuz ve gizli eller tarafından öldürüldüğü ortaya kondu. Daha sonra yapılan açıklama ve incelemeler, bu cinayetlerin İttihat ve Terakki'nin Merkez-i Umumi üyelerden bazılarında bilindiği ve bir komita tarafından uygulandığı noktasında toplandı.

1908 inkılabında "Volkan" adlı bir gazete çıkartarak "31 Mart" ihtilâlini körükleyen Hafız Derviş Vahdeti ise, yargılanarak ölüme mahkûm edilmiş, 1909'da İstanbul'da Ayasofya meydanında asılmıştır.

"Seda-ı Millet" gazetesinin yazarı Ahmet Samim de tehdit mektupları alıyordu. Bu tehditlere aldırmayarak eleştirilerini sürdüren Ahmet Samim bir arkadaşına yazdığı mektupta: "İttihat ve Terakki Cemiyeti idamımı hükmetmiş, Ben idam olunacağım. Bunu yarı resmi şekilde bana bildirdiler. Haberinizi olsun" diyordu.

Nitekim 9-10 haziran 1910 gecesi Fazıl Ahmet (Aykaç) ile gazetesinden çıkıp evine giderken Eminönü'nde kurşunlanarak öldürüldü. Hasan Fehmi gibi onunda katilleri bulunamadı.

Ahmet Emin Yalman, o günlerin havasını anlatırken, "Menfaat ve ihtiras hisleri yüzünden iki kampa ayrılan Türk politika ve fikir adamları birbirlerine, vücudunun ortadan kaldırılması caiz vatan hainleri gözü ile bakıyorlardı" der. Hüseyin Cahit Yalçın'da bu konuda yıllar sonra 1936'da şunları yazıyordu:

"Tabiidir ki, bu siyasi cinayetlerde, bütün siyasi cinayetler gibi hiç bir şeye yaramadı. Aksine siyasi mücadeleler daha gayri tabii, daha vahşi ve yurtici bir şekil almak yolunu tutuyordu. Türkiye'de parlamento rejiminden ümidi kesmek lâzımdı. Artık başka cinayetlere, mukabil taarruzlara, komplolara gizli cemiyetlere intizar etmeliydi."

İttihat ve Terakki'nin kurbanı üçüncü gazeteci Zeki Bey oldu. Duyunu Umumiye'de çalışan Zeki Bey, bir yandan da "Mizan" gazetesinde İttihat ve Terakki aleyhinde yazılar yazıyor, çeşitli mali yolsuzlukları ortaya döküyordu. 10 temmuz 1911 gecesi (Bakırköy'deki evine giderken öldürüldü. Bu kez katiller yakalandı. Bunların Ahmet ve Nazım adlarında İttihatçı iki fedai olduğu anlaşıldı. Katilin idamı gerekiyordu ama, ikisinden hangisinin öldürüldüğü kesinlikle anlaşılmadığından her ikisi de 15'er yıl hapse mahkûm edildi ve üç yıl sonra Birinci Dünya Savaşı'nda başıbozuk asker olarak salıverildiler.

CESEDİ ÇUVALA KONDU

İlk üç örnekten farklı nitelikte olmakla beraber, öldürülen gazeteciler bu kadarla bitmiyordu. Selahik'te "Silah" adında bir gazete çıkardığı için kendisini Silahçı Tahsin lakabı takılan Hasan Tahsin de bunlardan biriydi. Önceleri

ABDİ İPEKÇİ

İttihat ve Terakki'nin fedailerı arasında bulunan Silahçı Tahsin, çıkardığı gazetelere "Silah", "Süngü", "Bomba" gibi adlar veriyor ve kendine has uslubuyla sağa sola çatıyordu. "Delifışek" mizaçlı olarak tanınan Silahçı Tahsin'i bir gün eski arkadaşları toplantılarına çağırıyorlar, uyuşturucu kahve içirdikten sonra Çerkez Eşref denen bir kiralık katile ipte boğdurdular. Cesedini de ertesi günü bir çuvala koyarak Edirnekapi dışında bir mezarlığın yakınına bıraktılar.

Gazeteci Hasan Tahsin Recep (Osman Nevres) ise, İzmir'de düşmana ilk silahı attığı için Yunanlılar tarafından şehit edilmişti. İzmir'de (Hukuk-u Beşer) adlı gazeteyi çıkaran Hasan Tahsin, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto amacıyla çevresindeki aydınlarla beraber Redd-i İlhak bildirisini hazırlamıştı. 15 mayıs 1919 günü İzmir'e çıkan Yunan askerlerine Konak Meydanı'nda bomba atarak direnişi başlatan Hasan Tahsin orada düşman askerleri tarafından öldürüldü. Daha sonra, adına bir anıt dikildi. Öldürülen gazeteciler tarihinde birde linç edilen "Kalem erbabı", bulunuyor. Ali Kemal, 1889'da Halep'e sürüldükten ve bir süre Avrupa'da kaldıktan sonra II. Meşrutiyette yurda dönmüşü. Hürriyet ve İtilaf partisine giren Ali Kemal, İttihat ve Terakki Partisi'ne karşı yazılar yazıyordu. Damat Ferit Paşa kabinesinde bakanlık da yapan Ali Kemal mütareke yıllarında Anadolu'daki Milli Mücadele aleyhinde de yazılar yazdı. İstanbul'da tutuklanıp Ankara'ya götürülürken

İzmit'te halk tarafından linç edildi.

Öldürülmek istenen, fakat rastlantı sonucu bu feci sonandan kurtulan iki gazeteci de var. Bunlardan biri Hüseyin Cahit Yalçın'dır. 31 Mart olayında ayaklanan isyancılar. Hüseyin Cahit'e çok benzeyen Lazkiye Mebusu Emir Aslan Bey'i Meclis-i Mebusan'ın önünde, Hüseyin Cahit sanarak öldürdüler.

Daha yakın devirde de Ahmet Emin Yalman kendisine yapılan silahlı saldırıdan yaralı kurtulmuştu. "Vatan" gazetesinin Başyazarı Yalman 1952 yılının 22 kasımında gece, Malatya'da postaneden çıkarken, Hüseyin Üzmez adında bir lise öğrencisinin kurşunlarına hedef olmuştu. Bu arada, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, sırasında vurularak şehit olan foto muhabiri Adem Yavuz'u da anmak gerekir.

Geride bıraktığımız yakın yıllarda da üç gazeteci daha siyasal cinayetlerin kurbanı oldu. Bunlar "Politika" gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Özgür, sağ görüşlü yazar İlhan Darendelioglu ile İsmail Gerçekşöz idi.

Görüldüğü gibi, çeşitli zamanlarda çeşitli nedenlerle gazeteciler öldürülmüştü. 70 yıl önce, yalnız düşünce özgürlüğüne karşı değil, rejime ve ülke bütünlüğüne karşı gizli ve kirli emellerinin amacı için üç gazeteciye seçen eller, 70 yıl sonra da aynı emellerine Abdi İpekçi gibi bir gazeteciye hedef yapmışlardır.

İZMİR'İN KURTULUŞU

**YABANCI
KAYNAKLARDAN**

L'ILLUSTRATION

RENÉ BASCHET, directeur.

SAMEDI 16 SEPTEMBRE 1922

Maurice NORMAND, rédacteur en chef.

Kemalist Ordular Başkomutanı Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'yla birlikte.

9 eylül günü izmirde çok büyük olaylar bekleniyordu

Savaşın başlarından beri Yunanlıların, Türklere insanlık dışı tutumlarına karşı, o gün korkulan olayların hiç biri olmadı

Mustafa Kemal Paşa, Rumlar'a kötülük yapılmamasını emretmiş, böyle davranışta bulunacaklara en ağır cezaların verileceğini söylemişti. Fakat, Rumların yüreğindeki korkunun dinmesine yetmemişti bu haber. Ama Türk askerleri Kemal Paşa'nın her dediğini yapıyordu

I ZMİR'in, Türk ordusu tarafından kurtarılmasına Batı basını geniş yer verdi.

Türklerin, İzmir'e girdikten sonra büyük çapta bir katliam yapmasını bekleyen Batılılar, 9 eylül 1922 günü tanık oldukları görünüm karşısında hayretlerini gizleyemediler.

İşgalci Yunan kuvvetlerini bozguna uğratan Türk ordusu düşmandan arındırılmış İzmir'e, düzenli bir biçimde ve her zamanki disiplini çerçevesinde girerek, kentin ana caddelerinde resmi geçit yaptı.

Batı basınının temsilcileri Türk ordusunun bu görüşünü hayret ve hayranlıkla izlediklerini, gazetelerine bildirirlerken, kentte bir iki polis olayı dışında, değil yağma ve katliam, hiçbir karışıklık bile görülme-

TÜRK HİLALİNDEN FIRLAYAN OK

— Il Popolo (İtalyan gazetesi)

diğini yazdılar.

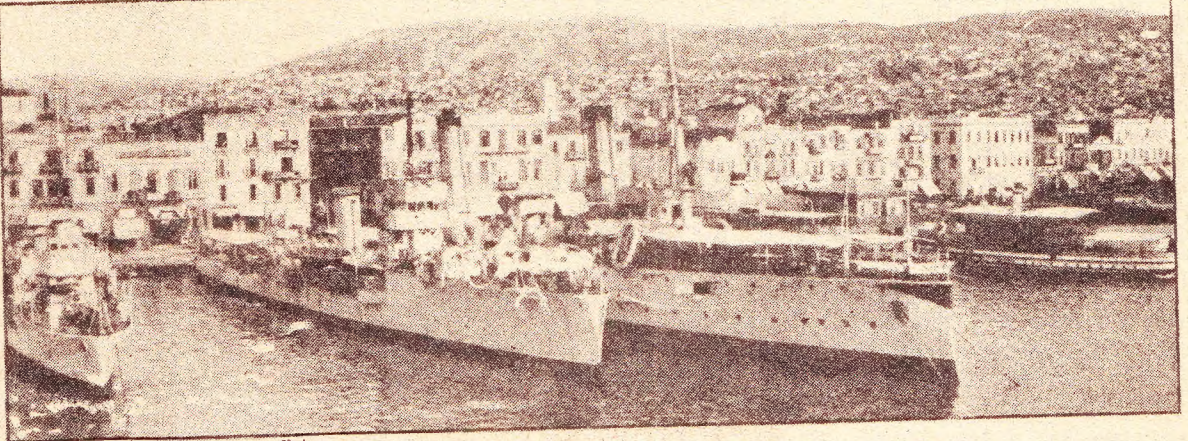
Fransa'nın Le Figaro gazetesi ise, İzmir'de görevli bir Fransız subayın kurtuluş günü öncesi kaleme aldığı anılarını yayımladı.

İtalya'nın Corriera Della Sera gazetesi ise, İzmir'de bulunan Chicago Tribune gazetesi muhabirinin gazetesine gönderdiği yazısından yaptığı alıntısı yayımladı.

İngiltere'nin Morning Post gazetesinde Aydın demiryolu istasyonunda çalışan bir İngiliz'in, annesine gönderdiği mektubu yer aldı.

Türk ordusunun İzmir'e girişini ve kurtuluş gününü izleyen günlerdeki tutumunu somut örnekler biçiminde gözler önüne seren bu yayınlardan bir bölümünü bu sayfalarda sunuyoruz.

FOREIGN - COMMENT

Copyrighted by Underwood & Underwood, New York.

WHERE GREEK DREAMS OF ASIATIC GREECE VANISHED IN FLAMES.

Smyrna's burning will "rank as the world's greatest tragedy," we are told, and it is likely that the responsibility for it will be "divided by the historians."

THE TURK'S FAR-REACHING VICTORY

THE CRESCENT MENACES THE CROSS once more, cry Greek editors who warn Europe that when the Nationalist Turks drove the Greeks out of Asia Minor

the subject Moslem population in India and Egypt, and therefore some French friends of Britain wonder why British foreign policy has overlooked consideration of their feelings.

Yunanlıların "Asya'daki Yunanistan" düşlerinin alevler arasında yok olduğu kent: İzmir, İzmir'in yakılışı, "Dünyanın en büyük trajedisi" olacak ve bu olayın sorumluluğu "tarihçiler arasında paylaşılabacaktır."

5 EYLÜL 1922

"Cepheden gelen trenler, buraya asker getiriyorlar. Bunlar gerçekten bir ordu oluşturabilir mi? Bitkin askerler, buradaki sivil göçmenlerle birbirlerine karışmış durumdalar. Hepsisi de, limandaki Yunan nakliye gemilerine bir an önce binebilmenin bir yolunu arıyor.

Türkler yaklaşıyor. Türk gölgesi artık Manisa tepelerine kadar ulaştı. Bu olay, Hristiyanlarda zaten var olan korkuyu daha da alevlendirdi.

Her biri 10 bin askerden oluşan beş Yunan tümeni, Afyonkarahisar hatlarında darmadağın olmuştu. 26 ağustos'taki büyük Türk hücumunun, Yunan ordusunu ne duruma getirdiğini artık herkes biliyor. Bu hücum çok dikkatli bir biçimde hazırlanmıştı ve sonucu da, bu hazırlıktan beklendiği gibi kusursuz olmuştu.

Büyük Türk hücumunun hedefini oluşturan beş Yunan tümeni, uğradıkları bozgunun paniği içinde İzmir, Bursa ve Bahkesir tren yoluna attılar kendilerini.

Yunanlılar, tehlikenin ne denli yakın ve büyük olduğunu anlayamıyorlar. Çünkü ordularının haberalma örgütü, son derece yetersiz bir çalışma içinde.

İzmir'deki Fransız Başkonsolosu M. Grayye, tehlikenin boyutlarını üç ay öncesinden öngörmüştü.

Onun saptamalarına göre Yunan askerleri, komuta, beslenme ve araç-gereç yönünden büyük bir boşluk içindeydiler. Uzun bir süredir devam eden savaş, üstelik, morallerini de çökertmişti.

Büyük devletlerin araya girerek, Yunanlılar'dan, Anadolu'yu terketmelerini isteyecekleri ve Yunan ordusunun İstanbul'a girmesine izin vermeyecekleri biçimin deki söylentiler ise, onları tümüyle amaçsız kişiler topluluğu durumuna getirmişti.

HACI ANESTİ'NİN HAYALI

Cephede uğrayacakları ilk başarısızlık, böyle bir orduda ancak bozgun yaratabilirdi.

M. Grayye'in gördüğü ve hükümetine bildirdiği tablo böyle idi.

İzmir'deki Yunan üst komiseri İsterkiyadis, belirli bir gerekçe ileri sürmeden sahneden çekilmişti. Yunan ordusunun göremediği bu gerçeği acaba kişi olarak İsterkiyadis mi görmüştü?

Hacı Anesti ise, bambaşka bir düşünceye sahipti. Ona göre Yunanlılar, İzmir önünde hazırladıkları bir hatta, Türkleri durduracaklar ve Türk ordusunun İzmir'e girmesine izin vermeyeceklerdi.

Ama hangi askerleriyle? Herhalde, cepheden dönen bu perişan askerlerle değil.

Hacı Anesti, Trakya'dan gelecek düzenli 3 alaya ve İzmir'deki 4 bin jandarmasına güveniyor. Ancak bu 3 alay, moralleri cephedeki askerler kadar bozuk olan jandarmayla birlikte, İzmir'i korayabilecekler mi? Bu konu çok kuşku vericidir.

İzmir'in içinde, 'Türklerin hareketleri kendilerine pek pahalıya malolacaktır' biçiminde sözler dolaştırılıyordu. Bu sözlerden amacın kentlerde yangın çıkarmak olduğu sonradan anlaşıldı.

Uşak'tan çekilirken Yunan birlikleri, erzak ve askeri araç-gereçlerini yakıyorlar bahanesiyle, kenti alevle vermişlerdi.

Türk öncüler, tren yolu üzerindeki iki fabrikayı tahrip etmişlerdi ama Yunanlılar, bu öncülerin, tren hattını da tahrip edeceklerinden korkuyorlardı. Bu hat, onlar için son derece gerektiği.

«KÖTÜLÜK YAPILMAYACAK»

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Rumlara kötülük yapılmamasını emretmiş, böyle davranışta bulunacaklara en ağır cezaların verileceğini söylemişti. Fakat Rumların yüreğindeki korkunun dinmesine yetmemişti bu haber. Acaba askerler, onun emrini sonuna kadar dinleyecekler miydi? Bu kuşku, Yunanlılar da korkuya dönüşüyordu.

Kentteki Yunan memurlar ise, bir Türk tehlikesine karşı önlem almaktan, kenti terketmeyi daha akılcı buluyorlar.

Biz Fransızlara gelince, durum daha değişik bir görünüm gösteriyor. Biz, kenti korumak için gerekli kuvvetlere sahip değiliz. Deniz birliklerimizin görevi ise, öncelikle, kendi vatandaşlarını ve ulusal çıkarlarını korumaktır.

İzmir limanında, Visamiral Dobruk ile Ayrön Duk ve Beşinci Kral George zırhlıları, bir korvet süvarisi tarafından komuta edilen iki küçük İtalyan kruvazörü ve Kontramiral Domenil'in komutasındaki Edgar Kine ile Ernest Renan adlı kruvazörlerimiz bulunuyor.

Amiralimiz, bugün Ayrön Duk zırhlısındaki toplantı için girişimlere başladı. Toplantıya, üç büyük donanma komutanından başka, müttefiklerin ve Amerika'nın konsolosları da katıldılar

İtalyan temsilcinin bu işlere karışmak konusunda ülkesinden talimat aldığı, İngiliz temsilcisinin ise, va-

tandaşlarını gemilere bindirerek güven altına almak istediği açıkça anlaşılıyor.

Amiral Domenil, Yunan liderlerinin çaresizliği karşısında Fransız konsolosluğunu korumak görevinin kendisine kaldığını söylüyor ve bunun için de elindeki araçlar ve deniz kuvvetlerini kullanabileceğini bildiriyor.

Amiral Domenil ayrıca, İstanbul'da bulunan Jeanne D'arc zırhlısının İzmir'e gelmesi için İstanbul'a telgraf çektiğini bildirdi.

Bugün Ernest Renan kruvazörü, bir bölük deniz askerini karaya çıkardı. Bu askerlerin üç mangesine Türkler, yollarda dostluk gösterdiler. Askerler doğrudan Fransız konsolosluğuna gittiler ve binayı kuşatıp güven altına aldılar.

Bizim arkamızdan İngiliz ve İtalyanlar da aynı önemi aldılar. Hacı Anesti, kendi görüşüne göre böyle bir önleme gerek olmadığını söyledi, fakat bu önlemlerin alınmasına engel olmayacağını bildirdi.

7 EYLÜL 1922

Kendilerini Yunanistan'a götürecek bir gemiye binebilmek umuduyla Anadolu'nun çeşitli yerlerinden kaçıp gelen Rum göçmenler ve ordudan firar eden Yunan askerler, İzmirde büyük bir kalabalık oluşturuyor.

Bunların Yunan gemilerini bindirilme işlemi, belirli bir ölçüde sağlanabilen bir düzen içinde gerçekleştiriliyor. Bu belirli düzen ise konsoloslar, amiraller ve özellikle Fransız amiralinin, Yunan makamlarıyla yaptıkları görüşmeler sonunda sağlanabildi.

İsterkiyadis ise, kenti en kısa sürede terk edebileceğini bu akşam Amiral Brook'a bildirdi. Yunan ordusuna mensup askerler, kentin 30 kilometre batısında olan Urla veya Çeşme'den gemile-

re bindirilecekler.

Türklerin hızla ilerlemeleri sayesinde Yunanlılar Manisa'da yangın çıkarmakta başarılı olamadılar. Fakat Bornova'da dün yangın alevleri gördük.

İzmir'deki Fransız uyrukluları gelen kişiler, Edgar Kine zırhlısına alındılar. Başkonsolos ve Amiral Domenil, gerektiğinde Fransız kolonisinin tümünün gemilere bindirilmesi olanaklarını gözden geçirdiler. Buraya bugün gelen Torville nakliye gemisi, bu iş için kullanılabilecek. Fransızlar, her olasıya karşı, şimdilik bir milis kuvveti oluşturmak istiyorlar. Bunun için gerekli silahlar, İstanbul'daki Fransız kuvvetlerinden istenildi.

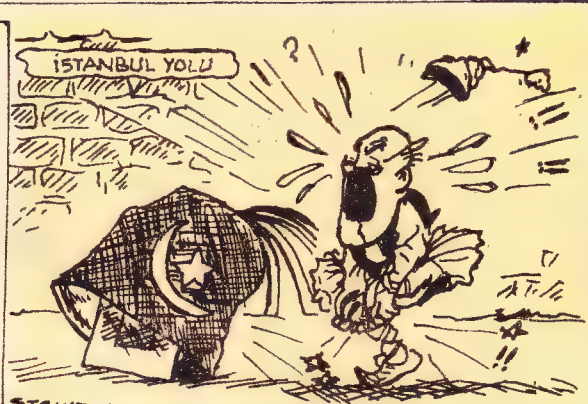
İngiliz amirali, kuşkusuz, yeni talimat almış olmalı. Çünkü İngiliz Konsolosluğu'ndan başka, Oriental Carpet Company ve National Bank Turkey gibi, İngilizler'e ait kuruluşları da koruma altına almaya hazırlanıyor. Bize, (Fransızlara) gelince... Bizim hazırlıklarımız önceden tamamlanmıştır. Biz, Fransız Hastanesi'ni Frer Okulu'nu, Credit Lyone ve özel olarak yardımımızı isteyen şimendifer yapım binalarını koruyacağız.

GÜVENLİK ÖNLEMLERİ

Son Yunan nakliye gemisi de hareket etti. Bay İsterkiyadis, Yunanistan'a dönmüyor, Fransa'ya gitmek istiyor. Fransız Başkonsolosu'ndan aldığı pasaportla Ayrön Duk zırhlısına bindi. Bütün Yunan komuta heyeti, ortadan kayboldu.

Bu gizli kaçışlar sonunda limanda sadece, bir grup asker kaçağı, göçmen ve bir miktar da askeri araç ve bir de gemilere binemeyen bir Yunan taburu kaldı.

Müttefik kuvvetler başkonsolosları, kenti teslim karar verdiler.

(Daily Express'ten)

RENÉ BASCHET, directeur.

SAMEDI 23 SEPTEMBRE 1922

Maurice NORMAND, rédacteur en chef.

Ingiliz kolonisinden bir grup, Londra bandıralı Yunan gemisi "Elpiniki" ile İzmir'den ayrıldı.

Bay İsterkiyadis'in Fransız Başkonsolosluğu'na bıraktığı Gümrük ve Hükümet Konağı'nın anahtarları, müttefik devletler başkonsoloslarına teslim edildi.

Müttefiklerin birlikleri, daha önceden belirlenen noktaları koruma altına aldılar.

Mustafa Kemal Paşa'nın, İzmir'e her an girebileceğini belirten bir yazıyı, müttefik başkonsoloslar imzaladılar ve Paşa'ya gönderdiler.

Bu yazılarında başkonsoloslar, Mustafa Kemal Paşa'dan İzmir'e savaşmadan girmesini diliyorlar ve kenti kendilerine olduğu gibi teslim etmeye hazır olduklarını bildiriyorlardı.

Kendilerine ait konsolosluk ve işyeri gibi birkaç binanın, kendi askerlerince koruma altında tutulmasının ise, anlaşılabilir karşılanmasını rica ediyorlardı.

Önemli miktarda takviye birlikleri taşıyan Jan Bar gemisi, İzmir limanına ulaştı. İtalyan amirali yarın şehre gelecek.

9 EYLÜL 1922

Dün gece İzmir bir olay yaşadı. Bir trenle buraya gelen 300 kadar Yunan askeri, kenti yakmak ve yıkmak tehdidinde bulundular. Şimendifer yapım binalarını koruyan kuvvetlerimiz, bunların istasyondan çıkıp kente girmelerine engel oldu ve tümünü gemilere bindirmek üzere Urla'ya sevketti.

Bu sabah saat 10.30'da, ikinci Türk Süvari Tümeni İzmir'e girdi. Askerlerin teçhizatı kötüydü. Uzun bir savaştan çıktıkları, askerlerin yüzlerinden okunuyordu. Buna karşın, kentin içinde, hayret uyandıracak bir sessizlik, ciddiyet, dürüstlük ve düzen içinde resmi geçit yaptı.

Fransız Konsolosluğu önünde bu resmi geçidi izleyen Amiral Domenil, Türk subaylar tarafından saygıyla selâmlandı. Türk subayları kent içinde dolaşırken, Fransa'ya karşı dostluk duygularından başka bir duygu taşımadıklarını, her fırsatta belirttiler.

Nurettin Paşa, Vilâyet işlerini devraldı ve çalışmaya başladı. Başkonsoloslar kendisini hükümet konağında karşılayıp konağın anahtarlarını teslim ettiler.

EN ÇOK ALKIŞ RUMLARDAN GELDİ

Vali Paşa, karaya çıkarılmış deniz birliklerinin kentte kalmalarını güçlüklerle kabul etti. Yangın çıkarma ve yağma olayı olmayacağı konusunda kesin bir dille güvence verdi.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bu

gece kente, törensiz girecek.

Göçmenlerle dolu rıhtımdan birkaç kişi, denize düştü. Panik içindeki Yunanlılar, müttefiklerin korudukları binalara sığınmak istiyorlar. Her ülkeye mensup halk, gelip Türkleri içtenlikle alkışlıyordu. En fazla alkış, Rumlardan yükseliyordu.

Gün boyunca İzmir'e gelmekte olan, Türkler ise, yabancıların bu sevgi gösterilerine aldırma bir tutum içindeydiler.

Düzenli Türk kıtalarının kente girişlerinde, hiçbir olay olmadı. Kıtaların arkasından kuşkulu ve başıbozuk bazı

kişiler ise, kentteki kalabalık arasına karışınca, bazı adam öldürme ve kavga olayları görüldü.

Bunlar üzücü olaylardır ama, ciddi bir otoriteye sahip Türk birliklerinin, en kısa sürede bu olayları durduracağı kesindir.

Savaşın başlarından beri Yunanlıların Türklere karşı olan insanlık dışı tutumları gözönüne getirilince, karşılığında daha büyük olaylar beklenmekteydi.

Korkulan bu olaylar görülmedi. Ufak tefek olaylar ise kendi boyutları çerçevesi içinde kaldı.

RENÉ BASCHET, directeur.

SAMEDI 9 SEPTEMBRE 1922

80e Année. — N° 4149.

Maurice NORMAND, rédacteur en chef.

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Atıonkarahisar'ın doğusundaki Akşehir'de, silah arkadaşlarıyla birlikte.

TAN: OLAY YOK

Tan gazetesi 11 Eylül 1922 tarihli sayısında, İzmir'in kurtuluşunu şöyle bildirmektedir:

"Türk süvarisi dünkü cumartesi günü İzmir'e ulaşmış ve Yunanlıların hiçbir direnişi olmadan kenti işgalcilerden kurtarmıştır.

Şimdiye kadar gelen haberlere göre, Türklerin İzmir'i teslim alması pek büyük bir düzen içinde gerçekleşmiş ve kentte üzüntü yaratacak herhangi olaya rastlanmamıştır.

Gerçekte üç gündenberi İzmir'de Yunan hükümeti yönetimi görülmemektedir. Çünkü kişisel yaşamını kurtarmak çabasına giren Yunan komiseri, görevini ve kendi halkını bir anda geride bırakmış ve Leston adlı Yunan kruvazörüne sığınmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın komutasındaki Türk ordusu, onbeş gün içinde, yıldırım gibi bir hücumla hedefine ulaşmıştır. Bu süre içinde çarpıştıkları Yunan ordusunu, İzmir'de denize döken Türk ordusu, kente girerek, kent yönetimini tümüyle ele geçirmiştir.

Yunanlıların elindeki anavatan toprakları, işgalcilerle hiçbir görüşme yapılmamasına gerek duyulmaksızın, sadece silah gücüyle geri alınmıştır.

Bu zaferden sonra, Küçük Asya muammasına çözümün, Türkler tarafından getirildiği kabul edilmektedir.

CORRIEA DELA SERA: MİSİLLEME YAPILMADI

İtalyan gazetesi Corriera Della Sera ise, 14 Eylül 1922 tarihli sayısında, İzmir'in Türkler tarafından geri alınışını öyküsünü bir Amerikalı gazetecinin notlarına dayanarak şöyle bildirmektedir:

"Chicago Tribüne gazetesi İzmir muhabiri, halkın ruhsal görünümünde göze çarpan bir değişiklikten söz etmektedir. İzmir'deki Rumlar, 36 saat kadar, korkunç bir kâbus geçirdiler. Rumların korkuları, Türkler tarafından büyük bir katliama geçileceği kuşkusundan kaynaklanıyordu. Böyle bir olayın gerçekleşmemesi üzerine Rumlardaki korku, şimdi yerini hayrete bıraktı.

1919 yılında, Yunan işgali başında dökülen kan, tazeliğini anılarda korumaktadır. Türklerin İzmir'i geri almalarından sonra bir misilleme yapmalarını bekleyen Rumlar, yaşamlarının büyük bir tehlike içinde olduğuna inanıyorlardı. Fakat Amerikalı muhabir, Türklerin değil bir katliama girişmek, tam aksine, son derece ılımlı ve ciddi bir

davranış içinde bulunduklarını bildirmektedir. Askeri kitalar tarafından kurşuna dizilen birkaç çapulcu ile kişisel düşmanlıkların hedefi olan birkaç Ermeni, Rum ve Türk'ün öldürülmeleri olayında, kentte öldürme olayına rastlanmamıştır.

Muhabir, "Pazar günü 15, pazartesi günü ise 5 olmak üzere toplam 20 ölüm olayı olduğunu" bildirmiştir.

Amerikan birliklerine mensup subaylar ise İzmir'de en fazla 100 kişinin öldürüldüğünü, bir tahmin olarak belirtiyorlar.

YUNANLILAR YAKIP YIKTI

Muhabir, İzmir'in yeni valisi Nurettin Paşa'nın çevresinde birkaç subay ve askerlerle birlikte Ermeni mahallesinde dolaştığını ve yağmacıları bizzat yakalayıp aldıkları eşyayı bıraktıklarını gözleriyle tanık olmuştur.

Amerikalı muhabirlerle kısa bir görüşme yapan Nurettin Paşa, Yunanlıların işgal sırasında yaptıklarına hiçbir zaman aynı biçimde karşılık verilmeyeceğini söylemiş ve İzmir'de asayişin çok kısa bir sürede gerçekleşeceğini bildirmiştir.

Gazetesine gönderdiği mektubunda Amerikalı muhabir şöyle demektedir:

"Yunan ordusunun yakıp yıktığı ve Yunanlıların öldürdüğü binlerce Müslüman, cenazeleriyle dolu arazi şimdi Türklerin elindedir. Bu manzaraya karşın Türklerin hiçbir misillemeye girişmemeleri, Türk ordusunun disiplinine en somut örneği oluşturmaktadır.

Bu durum, cidden belirtilmeye değer niteliktedir.

Süvari, piyade kuvvetleri, asayişin sağlanması için jandarma kuvvetlerine yardım etmektedir. Yabancılar mahallesinde hiçbir olay görülmemiştir.

Altı bin Yunan esiri dün kente getirilmiştir. Bunlar, İzmir'in sınırında yapılan savaşlarda esir düşmüşlerdir. Müslüman halk bunlara saldırmak istedi ama, Türk komutanlar, halkı durdurdular ve esirlere zarar verilmesini önlediler.

İstanbul'dan öğrenildiğine göre, işgal kitalarının sadece İstanbul'da ve boğazlarda bırakılması kararlaştırılmıştır."

CHICAGO TRIBUNE MEKTUP YAYINLIYOR

Chicago Tribüne gazetesi muhabiri, İzmir'deki Avrupalı subayların gözlemlerine dayanarak, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ni zafere götüren savaşlarını incelediklerinde, Paşa Hazretleri'nin

yüksek bir askerî yetenek gösterdiğini anlaşıldığını belirtmektedir.

Morning Post gazetesinin 7 Kasım 1922 tarihli sayısında, Aydın şimendiferinde çalışanlardan birinin, ailesine gönderdiği mektubu yayınlamıştır.

12 Eylül 1922 tarihinde İzmir'den postaya verilen bu mektupta şöyle denilmektedir:

"Gazetelerde, Yunanlıların İzmir'i tahliye ettiklerini ve Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'e girdiğini okumuşsunuzdur.

Yunan geri çekilmesi başladığı zaman, İzmir'e doğru kaçan göçmen halkı taşımak üzere kentte bulunuyordum. Yunan ordusuyla birlikte ben de kaçmak zorunda kaldığım zaman Yunan kitalarının, düzenli Türk asker ve çeteleriyle savaştıklarını seyrettim. Yunan ordusunu gördükten sonra şunu diyebilirim: Buraların Yunanlılara verilmesinden artık söz edilmemelidir. Ben Türkler ile daima birlikte yaşarım. Cumartesi günü Türklerin İzmir'e girişi, olağanüstü bir olaydı. Kendilerine karşı bomba atıldığı halde, Türklerden bir silah bile patlamadı.

İZMİR YUNAN DEĞİL, TÜRK TÜR

Sevgili anne ve baba, her İngiliz anlamalıdır ki İzmir Yunan'ın değil, Türk'ün olmalıdır. Yunan ordusu geri çekilirken karşısına çıkan her binayı yaktı ve tüm memleket onlar tarafından tahrip edildi.

Sanırım gazeteler, Türkler, Ermenileri katlediyorlar diye feryada başlamıştır. Ermenilerin davranışlarını gördükten sonra Türkler ne yapsa haklarıdır demek isterim. Ermeniler, Mustafa Kemal Paşa'ya bile bomba attılar. Burada bulunup da Türk ve Yunan ordularının nasıl davrandıklarını görseydiniz, siz de Türklerle hak verirdiniz.

Aydın şimendifer istasyonu yangından kurtuldu. Fakat bizim için artık iş yoktur. Hiçbir kent ve köy sağlam bırakılmadı. Yunanlılar İzmir'in neredeyse tümünü yaktılar. Yiyecek bile bulamıyor şimdi. İzmir'e tekrar döndüğümüz zaman İngiltere, Türkiye aleyhine savaş ilân ederse, hiçbirimizin kurtulacağını sanmıyorum. Eğer zalim Yunanlılar geri çekilirken bu biçimde davranmasalardı, Türkler de karşılık vermezlerdi.

On beş günlük ilerleyişlerinde Türk kent ve köylerinden geçen herhangi bir asker, bu kent ve köylerin yakılıp yıkılmış durumunu gördükten sonra başka türlü davranamazdı.

Uygur sandığımız Yunanlıların, geri çekilirken yaptıkları çirkin davranışların, uygarlıkta hiçbir ilgisi yoktur. İngiltere bu köpekleri koruyorsa, İngiliz ulusunun alçalmakta olduğunu söylemekten başka diyecek birşey yoktur.

KİMLER VARDI?

**FALİH
RİFKİ
ATAY**

Ünlü yazar ve gazetecidir. İstanbul Edebiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Tanin gazetesinde yazarlık yaptı. Yedeksubay olarak Suriye'ye gitti. Akşam gazetesinde yazdığı Günün Fıkraları'ndan ötürü Divan-ı Harbe verildi. İnönü Zaferi'nden sonra Ulus ve Milliyet gazetelerinde başyazarlık yaptı. Çeşitli öyküleri ve romanları vardır.

**AHMED
EMİN
YALMAN**

Ünlü gazeteci ve yazardır. Alman Lisesi'ni bitirdikten sonra Babıâli tercüme odasında çalışmaya başladı. New York'ta, Columbia Üniversitesi'ni, felsefe doktoru olarak bitirdi. Damat Ferit hükümeti tarafından Kütahya'ya İngilizler tarafından da Malta'ya sürüldü. Türkiye'ye dönünce, Ahmet Şükrü ve Enis Tahsin'le birlikte 1923'de Vatan gazetesini kurdu. 1950'lerde, Vatan gazetesindeki yazılarında ötürü 15 ay hapse mahkûm oldu. Gözlemlerine dayanarak yazdığı çeşitli kitapları vardır.

**YAKUP
KADRI
KARAOSMANOĞLU**

Ünlü gazeteci yazar ve romancıdır. Fransız Frer'ler Okulu'nda okudu. Meşrutiyetin ilânından sonra İstanbul'a döndü. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. Kurtuluş Savaşı sırasında Cumhuriyet, Hakimiyeti Milliye gazetelerinde ve Türk Yurdu dergisinde sürekli fıkra ve makaleleri yayımlandı. Tedavi amacıyla gittiği İsviçre'den, 1926 yılında, Milliyet gazetesine mektuplar yazdı. 1932'de Kadro dergisini çıkardı.

İstanbul basını ile İlk görüşme uzun yıllar gizli kaldı

İ ZMİR'in kurtarıldığı 9 Eylül 1922 günü, Anadolu'da savaş sona ermişti amma, İstanbul ve Trakya işgalci düşmanlardan henüz arındırılmamıştı.

Batılılar, İzmir'de bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya başvurular ve ateşkes görüşmeleri yapmak istediklerini bildirdiler.

Mustafa Kemal Paşa, işgalcilerin bu isteğini kabul etti. Ateşkes görüşmelerinin Mudanya'da yapılması kararlaştırıldı.

İzmir'in kurtuluşundan üç hafta sonra, 4 Ekim 1922 tarihinde, ateşkes görüşmelerine Mudanya'da başlandı.

Mustafa Kemal Paşa, bu anlaşmadan üç ay sonra, 14 Ocak 1923 tarihinde, bir geziye çıktı.

Amacı, saltanat ve hilâfet konusunda alınan kararların halk üzerinde ne gibi etki yaptığını incelemek ve saptamaktır. Mustafa Kemal Paşa, halkla sık sık yakın ilişki kuracağı bu yurt gezisinde ayrıca, kurmayı tasarladığı siyasal parti konusunda halkın nabzını da yoklamayı amaçlıyordu.

İzmir zaferinin üstünden dört ay geçmişti. İstanbul, çeşitli görüşlerin, değişik fikirlerin ortaya atıldığı bir siyasal arenaya dönmüştü.

Meşrutiyetin yeniden kurulması, halifenin ve saltanatın güçlenmesini isteyenler yanlarında, başkentini yeniden İstanbul olmasını isteyenlerle, toplumsal devrimlere gerek görmeyenlerle bütünleşiyorlardı.

Mustafa Kemal Paşa, bu çeşitli görüş ve fikirlerin oluşturduğu kargaşaya bir açıklık, bir kesinlik getirilmesinin gerekliliğine inanıyordu. Bu nedenle İstanbul'da, kamuoyunun aydınlatılmasının bir zorunluluk olduğunu görüyordu.

Öncelikle İstanbul basınıyla görüşmek istedi. Basının temsilcilerine ülkenin ve ulusun gerçek durumunu tüm açıklığıyla anlatmak ve gönüllerdeki, kafalardaki görüş ve fikir kargaşasına akıl yolunu egemen kılmak için onları göreve çağırarak istiyordu.

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul basınının temsilcilerini bu amaçla İzmir'e çağırdı. Önce onların görüşlerini, fikirlerini dinleyecek, sonra da sözü kendi alacaktı.

Basın, bilmesi gereken, fakat bilmediği bazı gerçekleri Mustafa Kemal Paşa'dan öğrenecek ve görüşlerini, fikirlerini, bu gerçekleri gözönüne alarak, yeniden oluşturacaktı.

İzmit'teki bu görüşme, 1923 yılının 16-17 Ocak gecesi yapıldı.

Saat 22.00'de başlayan görüşmeler, sabahın 03.00'üne kadar sürdü.

Büyük bir gizlilik içinde yapılan görüşmenin, dört duvar dışına taşmaması ve halka yayılmaması için söz verildi.

Konuşulan her şey, görüşme bittiğinde unutulacaktı.

Bu tarihsel görüşmenin üzerinden şimdi tam 59 yıl geçti.

O günlerde belki bir hayal, ya da gerçekleşmesi çok zor bir emel gibi görünen birçok konular, şimdi günün somut gerçekleri olarak karşımızda duruyor.

O geceki gizli toplantıda Mustafa Kemal Paşa, "Yapalım ve yapacağız" sözleriyle ileri sürdüğü görüşlerinin, büyük bir bölümünü o geceyi izleyen günlerde tek tek gerçekleştirdi.

O'nun, bugün bile hâlâ gerçekleştirilmemiş bazı görüşleri vardır. Bu görüşlerin gerçekleştirilmemesinin suçu ise, tümüyle bizlerin omuzlarında dır.

Mustafa Kemal Paşa'nın, 59 yıl önce İzmir'de, İstanbul basınının temsilcileriyle yaptığı ve bugüne kadar açıklanmayan bu çok gizli ve çok özel görüşmeyi, tüm ayrıntılarıyla, bugün gün ışığına çıkarıyoruz.